

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0009-0001-0668-3047

РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто питання юрисдикції Вищого антикорупційного суду (ВАКС) у забезпеченні законності та захисту прав людини під час досудового розслідування корупційних злочинів в умовах воєнного стану в Україні. Особливу увагу приділено проблематиці, пов'язаній з обмеженням доступу до суду, прискореним розглядом клопотань, забезпеченням прав підозрюваних та потерпілих, а також дотриманням норм міжнародного гуманітарного права (МГП) у зазначений період.

Запропоновано шляхи вдосконалення судового контролю ВАКС, зокрема підвищення кваліфікації суддів, оптимізацію процедур розгляду клопотань, посилення взаємодії з іншими правоохоронними органами, дотримання захисту прав учасників процесу, забезпечення прозорості та підзвітності, вдосконалення законодавства, а також запровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності діяльності суду.

Ключові слова: Вищий антикорупційний суд; судовий контроль; досудове розслідування; корупційні злочини; воєнний стан; права людини; міжнародне гуманітарне право; строки давності.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, що триває в Україні, питання забезпечення законності та дотримання прав людини під час здійснення правосуддя набуває особливої гостроти. ВАКС, як спеціалізований суд, покликаний боротися з корупційними злочинами, відіграє ключову роль у здійсненні судового контролю за досудовим розслідуванням. Цей контроль є необхідним для забезпечення справедливості та законності в умовах ведення повномасштабних бойових дій, коли ризик порушення прав людини зростає.

Воєнний стан спричиняє певні виклики для ефективного здійснення судового контролю ВАКС. Обмеження доступу до суду, необхідність оперативного реагування на загрози національній безпеці, забезпе-

чення прав підозрюваних та потерпілих, дотримання норм міжнародного гуманітарного права (МГП) – все це ставить перед ВАКС складні завдання.

Відповідно до законодавства, суд повинен забезпечити оперативність та ефективність судового розгляду, щоб сприяти швидкому та неупередженому розслідуванню корупційних злочинів. Водночас суд зобов'язаний гарантувати дотримання прав людини, зокрема, права на захист, справедливий суд, заборону катувань та жорстокого поводження.

Особливу увагу варто звернути на випадки, коли особи, підозрювані у корупційних злочинах, намагаються уникнути відповідальності, використовуючи прогалини в законодавстві, зокрема щодо строків досудового розслідування та строків давності. Ці пи-

тання потребують детального аналізу та розроблення ефективних механізмів для запобігання таким випадкам.

Поряд із цим наявна проблема низької оперативності та якості досудового розслідування корупційних злочинів, що негативно впливає на строки та ефективність судового контролю. Тож постає необхідність дослідження проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану, а також розроблення шляхів удосконалення діяльності суду для забезпечення балансу між ефективністю правосуддя та захистом прав людини.

Метою статті є комплексне дослідження та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення судового контролю (ВАКС) за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в Україні.

У цьому контексті важливо розглянути основні завдання статті: вивчення міжнародних стандартів та практики у сфері захисту прав людини під час здійснення правосуддя, детальне дослідження положень Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», інших нормативно-правових актів, що регулюють питання судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, систематизація та аналіз судової практики ВАКС щодо здійснення контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, зокрема щодо розгляду конкретних клопотань та прийняття рішень, ідентифікація та опис конкретних проблем, які мають місце в діяльності ВАКС під час здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Стаття має на меті не лише виявити проблеми, а й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення для підвищення ефективності діяльності ВАКС у сфері боротьби з корупцією.

Методологія нашого дослідження базується на діалектичному, порівняльно-правовому, міждисциплінарному підході, охоплюючи юридичні, соціологічні та інші методи, щоб забезпечити комплексний аналіз проблеми і розроблення ефективних рекомендацій щодо вдосконалення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми юрисдикції Вищого антикорупційного суду в досудових розслідуваннях корупційних злочинів вивчали такі вчені, як А. М. Білецька, І. Г. Ганенко,

Ю. В. Гаруст, С. В. Глущенко, Д. В. Малетов, Е. В. Скребец, В. М. Трепак та ін.

Однак на сьогодні залишаються суперечності у питанні здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням. Зазначена проблема потребує подальшого дослідження та комплексного підходу для вдосконалення антикорупційного законодавства України.

Очікувані результати: проведено детальний аналіз проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням, зокрема, пов'язаних із обмеженням доступу до суду, прискореним розглядом клопотань, забезпеченням прав підозрюваних та потерпілих, а також дотриманням норм МГП; сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства, практики застосування норм права, а також організації діяльності ВАКС для забезпечення ефективності судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Результати дослідження повинні мати теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку кримінального процесу та вдосконалення діяльності ВАКС, а також сприяти зміцненню законності та захисту прав людини в Україні, особливо в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Під час дії воєнного стану в Україні судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням залишається важливим для забезпечення законності та дотримання прав усіх учасників процесу, хоча можуть бути певні особливості та виклики.

ВАКС є ключовим елементом антикорупційної інфраструктури України. Його юрисдикція охоплює розгляд корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами. Під час дії воєнного стану питання юрисдикції ВАКС набуває особливої актуальності, оскільки корупція в умовах війни становить підвищену загрозу національній безпеці. Під час досудового розслідування корупційних злочинів ВАКС здійснює судовий контроль, що є важливою складовою забезпечення справедливості та законності у боротьбі з корупцією. Судовий контроль під час досудового розслідування – важливий елемент правосуддя, адже відповідно до ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих

функцій іншими органами чи посадовими особами, не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом [1].

Судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням передбачає декілька ключових аспектів: обрання запобіжних заходів, обшуки і вилучення, оскарження рішень, дій або бездіяльності слідчих і прокурорів, контроль за дотриманням строків досудового розслідування, забезпечення прав учасників досудового розслідування, заборона на тортури та жорстоке поводження, розгляд клопотань про застосування спеціальних заходів, контроль за дотриманням законності під час проведення слідчих дій.

Юрисдикція ВАКС у досудових розслідуваннях корупційних злочинів визначається Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України) та Законом України «Про Вищий антикорупційний суд». Розмежування юрисдикції ВАКС та інших правоохоронних органів є ключовим аспектом ефективної боротьби з корупцією в Україні. Це розмежування визначає, які справи підпадають під компетенцію ВАКС, а які розглядаються іншими органами. ВАКС спеціалізується на розгляді корупційних злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, якщо вони завдали особливо тяжких наслідків або вчинені високопосадовцями, та здійснює судовий контроль за досудовим розслідуванням, що проводиться НАБУ. На думку Г. Попадинець та В. Зубика, серед недоліків діяльності ВАКС – незначна кількість проваджень, які підпадають під юрисдикцію НАБУ, що засвідчує недоречність та недоцільність створення окремого суду для їх розгляду [2, с. 377]. Хоча аргументи Г. Попадинець та В. Зубика до певної міри логічні, дослідники не враховують усі аспекти діяльності ВАКС. Створення цього суду є важливим кроком у боротьбі з корупцією в Україні та відповідає міжнародним стандартам. Кількість справ, що підпадають під юрисдикцію НАБУ, може збільшитися в майбутньому, особливо в умовах посилення боротьби з корупцією. Тому функціонування спеціалізованого суду є виправданим з погляду довгострокової перспективи.

Ми підтримуємо думку науковців Г. Попадинець та В. Зубик про те, що в контексті оптимізації судових процедур наявна потреба в ефективнішому використанні інформаційних технологій у судовій системі, що дозволить зменшити бюрократичні затримки та прискорити розгляд справ. Їх дослідження доводять, що впровадження електронних систем

документообігу та комунікації може значно посилити оперативність судових процесів, особливо в умовах значного навантаження на суди, як це спостерігається у випадку з ВАКС [2, с. 378].

Дослідник Є. Желтухін зазначає, що однією з визначальних засад діяльності антикорупційного суду має бути обов'язкова можливість розгляду проваджень щодо антикорупційних правопорушень у трьох інстанціях, зокрема можливість оскаржити рішення у четвертій інстанції, оскільки це – конституційне право кожного громадянина, незалежно від виду вчиненого ним правопорушення. Порядок оскарження рішень суду щодо корупційних правопорушень має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших, наприклад, вбивств чи крадіжок, однак у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» про це не йдеться [3]. Аргумент Є. Желтухіна є слушним, але він не враховує всі аспекти діяльності ВАКС. Необхідно знайти баланс між забезпеченням права на оскарження та необхідністю ефективного розгляду корупційних злочинів. Існує ризик, що особи, обвинувачені у корупційних злочинах, зможуть використовувати додаткові інстанції для затягування процесу та уникнення відповідальності.

У контексті посилення взаємодії між правоохоронними органами у своїх звітах дослідники з «Transparency International Ukraine» [3] наголошують на необхідності створення ефективних механізмів координації між ВАКС, НАБУ та САП. Вони зазначають, що відсутність чіткої координації може призвести до затягування розслідувань та зниження ефективності боротьби з корупцією. Їх дослідження вказують на те, що спільні навчання та тренінги можуть сприяти уніфікації підходів та посиленню обміну інформацією між цими органами.

ВАКС зобов'язаний забезпечити дотримання прав підозрюваних, потерпілих та інших учасників процесу навіть в умовах воєнного стану. Це передбачає право на захист, право на справедливий суд, а також захист від жорстокого поводження та катувань. Це особливо важливо під час воєнного стану, коли підвищено ризики порушення прав людини. Суд має вжити всіх можливих заходів для гарантування належного представництва та доступу до правової допомоги.

Водночас стаття 206 КПК визначає загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини, відповідно до якої слідчий суддя може за власною ініціативою здійснити контроль щодо фактів порушення прав людини [5].

У перший день повномасштабного російсько-го вторгнення на територію України на зборах суддів ВАКС ухвалили рішення № 1 «Про режим роботи суду під час воєнного стану» та визначили основні питання щодо організації роботи суду [6]. Незважаючи на воєнний стан, ВАКС продовжує здійснювати контроль за дотриманням законності в досудовому розслідуванні. Це передбачає розгляд клопотань про застосування запобіжних заходів, проведення обшуків, вилучень та інших слідчих дій. Суд зобов'язаний забезпечити, щоб усі заходи в рамках досудового розслідування відповідали нормам МГП і національного законодавства.

В умовах воєнного стану можуть виникати ситуації, коли доступ до суду обмежений або ускладнений. ВАКС може розглядати клопотання дистанційно, використовуючи засоби електронного зв'язку, якщо це дозволяє забезпечити права сторін. Як зазначив Б. Крикливенко, ще в період COVID-19, а особливо в період воєнного стану, ВАКС, як і всі суди, почав більше використовувати відеоконференції в судових засіданнях. Це, з одного боку зменшило присутність людей у судах, а з другого – в кримінальному провадженні відеоконференція вимагала присутності особи [7, с. 27].

Прискорений розгляд клопотань може бути необхідним для оперативного реагування на загрози національній безпеці або для забезпечення невідкладних слідчих дій. Суд повинен оцінити обґрунтованість і необхідність продовження строків, враховуючи як потреби розслідування, так і права підозрюваних.

Науковці Л. Д. Удалова і В. Я. Корсун у своїй праці наголошують, що паралельно із суддівським контролем за діяльністю правоохоронних органів існує ще прокурорський нагляд за діяльністю слідчого. Це два різні поняття, які доповнюють одне одне. Контроль варто розуміти як перевірку відповідності наявним правилам, вимогам, а нагляд – як постійну діяльність прокурора щодо пильнування за діяльністю слідчого, забезпечення порядку [8, с. 65–66]. Думка науковців Л. Д. Удалової та В. Я. Корсуна є загалом правильною, але потребує уточнення та критичного аналізу. Необхідно чітко розмежувати повноваження суддівського контролю та прокурорського нагляду, а також забезпечити їхню ефективну взаємодію.

Під час воєнного стану особливе значення має дотримання норм МГП. ВАКС повинен враховувати ці норми при розгляді справ, пов'язаних із злочинами, що можуть мати відношення до збройного конфлік-

ту. ВАКС зобов'язаний забезпечити, щоб усі судові процеси відповідали принципу розрізнення між комбатантами і некомбатантами, а також між військовими і цивільними об'єктами. Це означає, що у рішеннях суду має враховуватися, чи були порушення МГП у ході бойових дій. ВАКС може співпрацювати з міжнародними організаціями та експертами з МГП для забезпечення дотримання міжнародних стандартів під час судових процесів. Така співпраця може передбачати обмін інформацією, консультування та участь міжнародних спостерігачів у судових процесах. ВАКС повинен забезпечити прозорість у своїй діяльності, зокрема моніторинг дотримання норм МГП та звітність перед громадськістю та міжнародними організаціями. Звіти про діяльність ВАКС мають охоплювати інформацію про розгляд справ, пов'язаних із порушенням МГП, та заходи, вжиті для забезпечення дотримання прав людини. Важливим елементом у реалізації завдань кримінального провадження є співпраця з іншими державами щодо розшуку та видачі осіб, які вчинили корупційні злочини. Обґрунтованість винесення постанови про оголошення особи в міжнародний розшук, тобто наявність для цього правових підстав, відповідно до КПК України, має бути перевірена слідчим суддею для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення [9, с. 19]. У цілому поділяємо думку С. Боднара. Водночас наголосимо на необхідно чітко визначити повноваження слідчого судді при перевірці обґрунтованості міжнародного розшуку, а також забезпечити ефективну взаємодію з правоохоронними органами інших держав. Перевірка обґрунтованості міжнародного розшуку може створити додаткове навантаження на слідчих суддів, які вже перевантажені. Необхідно визначити чіткі критерії та процедури перевірки, щоб уникнути затягування процесу.

Варто також звернути увагу на праці, в яких досліджують міжнародні стандарти у галузі захисту прав людини. У контексті діяльності ВАКС важливо враховувати практику Європейського суду з прав людини, яка засвідчує необхідність забезпечення рівності сторін у судовому процесі та наданні можливості ефективного захисту. Отже, ВАКС продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні законності та дотриманні прав людини під час досудового розслідування, навіть в умовах воєнного стану. Ця роль передбачає як контроль за діями слідчих та прокурорів, так і захист прав учасників процесу. Загалом, судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням є

важливим елементом для забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини у боротьбі з корупцією в Україні.

У звіті «Transparency International Ukraine» за 2023 рік було звернено увагу на такі проблеми ВАКС:

- зупинення судового розгляду у зв'язку з мобілізацією обвинуваченого;
- запровадження одноособового розгляду справ;
- запобігання зловживанню процесуальними правами.

Поряд із цим за останній рік роботи ВАКС ще актуальнішими стали теми обґрунтованості підозри на етапі обрання запобіжних заходів та впливу строків давності. За останній період моніторингу ВАКС збільшилася кількість випадків закриття кримінальних проваджень через вплив строків досудового розслідування (згідно з «поправками Лозового») [10].

Проте є проблеми, які дозволяють особам уникати відповідальності за вчинені корупційні правопорушення за рахунок використання змісту законів на власну користь. Можемо спостерігати таке явище у процесі контролю строків досудового розслідування. Однією з основних причин, що негативно впливає на терміни та якість досудового розслідування, є низька оперативність та якість здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень (значна частка таких проваджень тривають роками). Це зумовлено надмірною складністю окремих процесуальних дій, визначених нормами кримінального процесуального законодавства України або його недоліками. До прикладу, строки досудового розслідування до повідомлення про підозру або продовження строку досудового розслідування лише слідчим суддею [11].

Часто у кримінальних провадженнях застосовують обмеженість строків давності. Строки давності – це період, після закінчення якого особу не можна притягнути до кримінальної відповідальності за певне правопорушення. Часто строк давності використовується як юридична підстава для уникнення відповідальності, особливо в складних і тривалих розслідуваннях.

Ст. 219 КПК України зазначає: Строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття

кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [5].

Хоча КПК встановлює конкретні терміни для досудового розслідування після оголошення особі підозри, частина 4 статті 219 передбачає можливість їхнього подовження. Зокрема, якщо розслідування кримінального проступку ускладнюється, прокурор може подовжити строк досудового розслідування до одного місяця з моменту вручення підозри. Для цього прокурор видає відповідну постанову. У випадку, коли двомісячний строк для завершення досудового розслідування злочину є недостатнім, можливе подальше продовження.

Якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування неможливо закінчити протягом двох місяців, такий строк може бути продовжений:

1) до трьох місяців – керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок складності провадження;

2) до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок особливої складності провадження;

3) до дванадцяти місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками, виключно у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок виняткової складності провадження.

Як вбачається з указаних положень КПК, при продовженні строку досудового розслідування сторона обвинувачення зобов'язана передусім довести факт того, що підставою продовження строку досудового розслідування є складність, особлива складність або виняткова складність кримінального провадження.

Статтею 28 КПК передбачено, що складність кримінального провадження, як критерій визначення розумності строків кримінального провадження, визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійс-

нення досудового розслідування тощо. При цьому, будь-якого визначення особливої та виняткової складності кримінального провадження законодавство не містить.

Отже, складність провадження, в тому числі особливої і виняткової, є оціночними поняттями, які повинні бути обґрунтовані і доведені стороною обвинувачення при продовженні строку досудового розслідування.

У ч. 8 ст. 223 КПК України вказано, що слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими [5].

Кримінальний кодекс також вказує строки, у разі закінчення яких особа звільняється від кримінальної відповідальності за скоєння кримінальних проступків нетяжких злочинів, тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ст. 49. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності:

1. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

1) два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

2) три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років;

3) п'ять років – у разі вчинення нетяжкого злочину, крім випадку, передбаченого у пункті 2 цієї частини;

4) десять років – у разі вчинення тяжкого злочину;

5) п'ятнадцять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину [12].

Воєнний стан, введений в Україні, створює додаткові складнощі. Стаття 615 КПК України визначає особливості досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агре-

сії російської федерації та/або інших держав проти України [5].

У висновку «Transparency International Ukraine» вказується на необхідність вдосконалення процедури оцінювання доказів. На думку експертів, це допоможе оптимізувати роботу суду [3]. Недостатньо чіткі критерії та процедури оцінювання доказів можуть призвести до необ'єктивних рішень, затягування судових процесів та підризу довіри до судової системи. Корупційні справи часто характеризуються складними схемами, значною кількістю документів та необхідністю аналізу фінансових операцій, що вимагає від суддів високого рівня професіоналізму та експертизи. Регламентація процедури оцінювання доказів з використанням спеціальних знань (експертизи, аудиту тощо) має вдосконалити процедуру оцінювання доказів, що сприятиме ухваленню об'єктивних та законних рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, з огляду на зазначене, для посилення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів можна розглянути такі пропозиції:

– оптимізація процедур розгляду клопотань – провадження електронної системи подання та розгляду клопотань, що дозволить прискорити процес та зменшити ризик затягувань. Розроблення чітких внутрішніх регламентів щодо строків та порядку розгляду клопотань для забезпечення оперативності та ефективності проведення досудового розслідування;

– посилення взаємодії з іншими правоохоронними органами – створення спеціальних координаційних груп, які охоплюють представників ВАКС, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), що має забезпечити ефективність координації та обміну інформацією. Проведення спільних навчань та тренінгів для слідчих, прокурорів та суддів для уніфікації підходів та підвищення ефективності співпраці;

– посилення захисту прав підозрюваних та потерпілих – забезпечення доступу до правової допомоги для всіх учасників процесу, у тому числі підозрюваних та потерпілих. Створення механізмів для захисту свідків та потерпілих від можливого тиску або переслідування;

– забезпечення прозорості та підзвітності – розширення практики публікації судових рішень та звітів про діяльність ВАКС на офіційному вебсайті

суду. Організація регулярних брифінгів та пресконференцій для інформування громадськості про важливі справи та результати діяльності ВАКС;

– підвищення кваліфікації суддів – проведення регулярних тренінгів та семінарів для суддів ВАКС з питань досудового розслідування, міжнародного гуманітарного права, прав людини та антикорупційного законодавства. Запровадження програм обміну досвідом з іншими країнами, в яких успішно функціонують антикорупційні суди;

– вдосконалення законодавства – проведення аналізу національного законодавства з метою виявлення прогалин та недоліків, що можуть ускладнювати досудове розслідування корупційних злочинів. Ініціювання змін до законодавства для усунення цих недоліків та спрощення процесу досудового розслідування та судового контролю;

– запровадження системи моніторингу та оцінювання – розроблення системи моніторингу ефективності досудового розслідування та судового контролю ВАКС, яка передбачатиме показники ефективності, прозорості та дотримання прав людини. Проведення регулярного оцінювання та публікація звітів про діяльність ВАКС для забезпечення прозорості і підзвітності.

Впровадження наданих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності та прозорості досудового розслідування корупційних злочинів, а також зміцненню довіри громадськості до діяльності ВАКС.

При подальшому дослідженні ми звернемо увагу на вивчення та аналіз рішень, ухвал та інших процесуальних документів ВАКС, що стосуються здійснення ним повноважень під час досудового розслідування корупційних злочинів, та узагальнення практики застосування норм права, що регулюють юрисдикцію ВАКС, з метою формування рекомендацій щодо вирішення проблемних питань.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.02.2025)

2. Попадинець Г., Зубик В. Вищий антикорупційний суд у системі антикорупційних органів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 3 (35), 400 с.

3. Індекс сприйняття корупції – 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyu-koruptsiyi-2024/> (дата звернення: 27.03.2025).

4. Желтухін Є. Особливий антикорупційний: монополізація правосуддя? URL: <http://alekseev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Стаття 219, 223, 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

6. Рішення Зборів суддів ВАКС № 1 (2022). Рішення Зборів суддів Вищого антикорупційного суду «Про режим роботи суду під час воєнного стану» від 24 лютого 2022 р. № 1. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/self-government/decisions/24-022022_1.pdf

7. Становлення антикорупційної юстиції в Україні: Моногр. під заг. ред. Кравчука О. О., Мойсака С. М. Київ: КПП імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с.

8. Удалова Л. Д., Корсун В. Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Скіф, 2012. 168 с.

9. Боднар С. Оголошення в міжнародний розшук та видача осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення. *Актуальні виклики у діяльності Вищого антикорупційного суду : матеріали круглого столу* (м. Київ, 10 вересня 2020 р.). Київ, 2020. 43 с.

10. ВАКС під час війни: основні тенденції та виклики. Transparency International Ukraine. 21.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vaks-pid-chas-vijny-osnovni-tendentsiyi-vyklyky-i-rekomendatsiyi-dlya-pokrashhennya-roboty/>

11. Національне агентство з питань запобігання корупції. Державна антикорупційна програма URL: <chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/01.-Derzhavna-antykoruptsiyna-programa.pdf> (дата звернення: 18.02.2025)

12. Кримінальний Кодекс України: Закон України № 2341-III в редакції від 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.02.2025)

References

1. Pro sudoustrii i status suddiv : zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy [On the judicial system and the status of judges: the law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukr.]

2. Popadynets, H., Zubyk, V. (2022). Vyshchy antykoruptsiyni sud u systemi antykoruptsiinykh orhaniv Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu Lvivska politekhnika. Seriya: Yurydychni nauky.* № 3 (35), 400 s.

3. Indeks spryiniattia koruptsii – 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2024/>

4. Zeltyxin, E. (2017). Osobluyuy antucoruptsiynuy: monopolizatsiya pravosyddy? [Special anti-corruption: monopolization of justice?]. URL: <http://alekseev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02>.

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. № 4651-VI. Statia 219, 223, 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukr.]

6. Rishennia Zboriv suddiv VAKS № 1 (2022). Rishennia Zboriv suddiv Vyshchoho antykoruptsiinoho sudu «Pro rezhym roboty sudu pid chas voiennoho stanu» vid 24 liutoho 2022 r. № 1. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/self-government/decisions/24-022022_1.pdf

7. Stanovlennia antykoruptsiinoi yustytsii v Ukraini: Monohr. pid zah. red. Kravchuka O. O., Moisaka S. M. Kyiv: KPI imeni Ihoria Sikorskoho, Vyshchy antykoruptsiyni sud, 2024. 340 s.

8. Udalova, L. D., Korsun, V. Ya. (2012). Sud yak subiekt kryminalno-protseualnoho dokazuvannia : monohrafiia. Kyiv : Skif. 168 s.

9. Bodnar, S. (2020). Oholoshennia v mizhnarodnyi rozshuk ta vydacha osib, yaki vchynly koruptsiini kryminalni pravoporushennia. *Aktualni vyklyky u diialnosti Vyshchoho antykoruptsiinoho sudu : materialy kruhloho stolu* (m. Kyiv, 10 veresnia 2020 r.). Kyiv. 43 s.

10. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. Derzhavna antykoruptsiina prohrama [National Agency for the Prevention of Corruption. State Anti-Corruption Program]. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/01.-Derzhavna-antykoruptsiijna-programa.pdf> [in Ukr.]

11. Kryminalnyi Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine]. № 2341-III v redaktsii vid 17.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukr.]

12. VAKS pid chas viiny: osnovni tendentsii ta vyklyky. Transparency International Ukraine. 21.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vaks-pid-chas-vijny-osnovni-tendentsiyi-vyklyky-i-rekomendatsiyi-dlya-pokrashhennya-roboty/>

Kovalova Tetiana

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State Security, Faculty of State Security, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

THE ROLE OF THE HIGHER ANTI-CORRUPTION COURT IN ENSURING THE LEGALITY OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES DURING THE ACTION OF THE LEGAL REGIME OF MARTYR STATE

The article examines the role and jurisdiction of the High Anti-Corruption Court (HACC) in ensuring legality and protecting human rights during pre-trial investigations of corruption crimes under martial law in Ukraine. It examines key aspects of the HACC's judicial control, such as the selection of preventive measures, conducting searches, appealing the actions of investigators, monitoring the timing of investigations, ensuring the rights of participants in the process, prohibiting torture and ill-treatment, and considering petitions for the application of special measures.

The importance of ensuring the independence and effectiveness of the Supreme Court of Ukraine in combating corruption in Ukraine, especially under martial law, is emphasized. The need to comply with international human rights standards and international humanitarian law when exercising judicial control over pre-trial investigations of corruption crimes is emphasized. Particular attention is paid to the problems arising in connection with martial law, in particular, restrictions on access to court, expedited consideration of petitions, ensuring the rights of suspects and victims, as well as compliance with IHL norms.

The paper proposes ways to improve the judicial control of the Supreme Court of Justice of Ukraine, including improving the qualifications of judges, optimizing the procedures for considering petitions, improving interaction with other law enforcement agencies, strengthening the protection of the rights of participants in the process, ensuring transparency and accountability, improving legislation, and introducing a system for monitoring and evaluating the effectiveness of court activities.

The article also analyzes the problems that allow individuals to avoid liability for corruption offenses, in particular, through abuse of pre-trial investigation periods and statutes of limitations.

Keywords: Higher Anti-Corruption Court; judicial control; pre-trial investigation; corruption crimes; martial law; human rights; international humanitarian law; statute of limitations.